

Варта ўвагі слова **савок** – пярэатрыўны тэрмін, які вызначае чалавека з пэўнымі псіхалагічнымі і сацыяльнымі ўмовамі, які ацэньвае іншых людзей, з’явы і свет, выкарыстоўваючы нязменную сістэму міфаў, прывезеных з СССР.

Насамрэч, абутак беларускай вытворчасці, па-першае, і не танны, а па другое, не вельмі прывабны, ад яго вее нейкім “саўком” (Народная Воля, 6.08.2019). Таксама «саўком», «саўковым» называюць з’явы, якія адносяцца да савецкай эпохі. Тэрмін «савок» супрацьпастаўляўся з чувакамі – т. зв. «залатой моладдзю», якая спрыяльна ставілася да заходняга ладу жыцця.

Гэтая лексема, ўтвораная ў 70-я гг. XX ст. не губляецца ў вуснай і пісьмовай форме і актыўна ўжываецца ў свабоднай прэсе і на тэлебачанні.

Заклучэнне. Слэнг вельмі хутка заваёўвае мову прэсы. Даказана, што моладзевы слэнг, пранікаючы ў публіцыстычны тэкст, робіць матэрыял больш жывым, а інфармацыю, што змешчана на старонках перыядычных выданняў, каларытнай, даступнай для ўсведамлення максімальнай колькасці чытачоў.

Аналіз друкаваных выданняў дэманструе больш поўную моўную карціну, па якой можна меркаваць аб стане мовы, яе лексічных новатворах, такім чынам, і пра культуру, бо мова і культура ўзаемазвязаны.

1. Бойка, В. Структура і семантыка тэксту. Слэнгавая лексіка ў беларускамоўным інтэрнэт-дыскурсе // Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвадыдактыкі: Матэрыялы Рэспубл. навук. Канферэнц. Да 70-годдзя з дня нарадж.праф. Г.М.Малажай.- Брэст, 2008. С. 188-190.
2. Цікоцкі, М.Я. Стылістыка беларускай мовы / М.Я. Цікоцкі // – Мінск: Выш.школа, 1976. – 304 с.

АДМЕТНАСЦЬ СТРУКТУРЫ І ЗМЕСТУ ЗАГАЛОЎКАЎ ГАЗЕТЫ “МЫ І ЧАС”

Радзеўская Н.У.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Семянькова Г.К., канд. філал. навук, дацэнт

Развіццё перыядычнага друку ў Беларусі аказала значны ўплыў на станаўленне літаратуры і мастацтва. Газеты з’яўляюцца адным з асноўных сродкаў у сістэме масавай камунікацыі нашай краіны. На сённяшні дзень налічваецца звыш за 1 652 друкаваныя перыядычныя выданні, у тым ліку 749 газет, 862 часопісы, 31 бюлетэнь, 9 каталогаў, 2 альманахі. Больш за 70 працэнтаў усіх зарэгістраваных выданняў з’яўляюцца недзяржаўнымі. Прэса друкуецца на беларускай, рускай, нямецкай, англійскай, украінскай, польскай і іншых еўрапейскіх мовах [1].

Мова публіцыстычнага тэксту мае вялікае значэнне для стварэння якаснага публіцыстычнага твора. Не апошняю ролю адыгрывае і заглавак, які ўзбуджае чытацкі інтарэс, прыцягвае ўвагу да публікацыі. У сувязі з гэтым вывучэнне асаблівасцяў зместу і структуры загатоўкаў з’яўляецца *актуальным*, бо дазваляе выявіць сярод іх найбольш удалыя і сфармуляваць на аснове гэтага парады тым, хто толькі пачынае сваю публікацыйную дзейнасць у СМІ.

Мэта артыкула – выяўленне асаблівасцяў структуры і зместу загатоўкаў газеты “Мы і час”.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужыла картатэка загатоўкаў (каля 160 адзінак), сабраная аўтарам з 20-ці нумароў газеты “Мы і час” за 2018 год [2]. Метады даследавання – апісальны, параўнальны, элементы статыстычнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Як вядома, заглавак – гэта ўводны кампанент газетнай публікацыі, які, папярэднічаючы тэксту, нясе пэўную інфармацыю пра змест публіцыстычнага твора. Загатоўкі газетнай паласы нярэдка маюць эмацыйную афарбоўку, што ўзбуджае чытацкі інтарэс, прыцягвае ўвагу. Заглавак успрымаецца як маўленчы элемент, які мае пэўную самастойнасць. Важнасць загатоўка ў плане ўздзеяння на чытача вызначаецца тым, што ён разам з зачынам і фіналам тэксту займае стылістычна моцную пазіцыю. Менавіта гэтыя кампаненты твора прыцягваюць найбольшую ўвагу. Інфармацыя, што змяшчаецца ў загатоўку, зачыне, канцоўцы, засвойваецца чытачом у першую чаргу.

Існуе шэраг прапанаваных Г.С. Мельнікавым, А.М. Цепляшынай і іншымі навукоўцамі класіфікацый загатоўкаў. Узяўшы іх за аснову, мы вызначылі наступныя найбольш характэрныя для перыядычнага выдання “Мы і час” загатоўкі: *заглавак-пытанне, заглавак-цытата, заглавак-“бягучы радок”, заглавак-перафразаванне, шаблонны заглавак* і інш.

Названыя вышэй тыпы загалоўкаў мы аб'ядналі ў некалькі груп і раскласіфікавалі іх па змесце, форме і фактычнасці матэрыялу.

Асобную групу загалоўкаў па змесце склалі шаблонныя загалоўкі і загалоўкі-перафразаванні, у склад якіх уваходзяць агульнавядомыя або перапрацаваныя выразы, непадзельныя словазлучэнні, якія асацыююцца з адпаведнымі паняццямі. У газеце “Мы і час” такія загалоўкі сустракаюцца дастаткова часта: “*Давайце знаёміцца*”, “*З найлепшымі віншаваннямі*”, “*Нашы дасягненні*”, “*Прыміце віншаванні*”, “*Перамаглі наймацнейшыя*”, “*Рука аб руку па жыцці ідуць*”, “*Будь здорав, не болей і імей сто дзурей*”, “*Словы падзякі*”, “*Будзьце асіярожныя*”. Прыведзеныя вышэй назвы даўно ўвайшлі ва ўсеагульны лексічны ўжытак і актыўна выкарыстоўваюцца журналістамі для таго, каб выклікаць у чытача адпаведныя эмоцыі і думкі.

У газеце “Мы і час” папулярным прыёмам з’яўляецца стварэнне загалоўкаў-перафразаванняў. Пры такім прыёме ў агульнавядомым выразе змяняецца адно або некалькі слоў, з-за чаго загалоўка набывае зусім іншы сэнс. Перафразаванне прыцягвае ўвагу чытача сваёй арыгінальнасцю. Пры гэтым структура звыклага для чытача выразу захоўваецца, што з’яўляецца важным фактарам: выраз знаёмы, але арыгінальны. Напрыклад, загалоўкі “*Як студэнты філалагі ў Польшчы пабывалі*”, “*Як машэраўцы ў “фэсце экскурсаводаў” удзельнічалі*” з’яўляюцца вынікам перапрацоўкі назвы папулярнага некалі мультфільма “*Як казакі...*”.

У загалоўках “*Найлепшы падарунак – усмешка дзяцей*”, “*Да летняй практыкі гатовыя*”, “*З’езд сабраў навукоўцаў*”, “*З любоўю да дзяцей*”, “*Імі ганарыцца ўніверсітэт!*”, “*Машэраўцам кажучь “дзякуй”*”, “*Прывітанне, студэнцкае жыццё!*”, “*ВДУ – гэта правільны выбар*”, “*Быць годным імя Пятра Машэрава*”, “*Аб чым маўчаць нашы педагогі*” словазлучэнні тыпу “*быць годным*”, “*лепшы падарунак*”, “*правільны выбар*”, “*з любоўю*”, “*імі ганарыцца*”, “*кажучь дзякуй*” і інш. з’яўляюцца сэнсаванепадзельнымі, таму пры парушэнні ў іх сувязі страчваецца сутнасць усяго загалоўка.

Загалоўкі тыпу “*Малодосць. Прыгажосць. Крэатыў.*”, “*Высоцкі. Дружба. Гара.*”, “*Малодосць. Інтэлект. Ініцыятыва.*”, “*Навуковыя школы – школы будучага.*”, “*Наш выбар – беларуская мова.*”, “*Моладзь і творчасць – гісторыя будучага*” нагадваюць прыклады з савецкіх рэалій, для якіх было характэрна выкарыстанне кароткіх, моцных эмацыйных фраз і лозунгаў (“*Мир. Труд. Май.*”, “*Шахматы – это пробный камень ума*”, “*Здоровье каждого – богатство всех*”).

Сярод загалоўкаў па фактычнасці матэрыялу выдзяляюцца загалоўкі з даўно правяранымі бясспрэчнымі фактамі і загалоўкі, у якіх падаецца асабісты вопыт аўтара.

У выданні “Мы і час” сярод загалоўкаў па фактычнасці матэрыялу найчасцей сустракаюцца загалоўкі-лічбы. Лічыцца, што ў журналісцкай практыцы пачынаць загалоўка з лічбы – няўдалы прыём. Але менавіта такія загалоўкі сталі папулярнымі ў апошні час: “*Дзесяць прычын наведць навуковую бібліятэку ВДУ імя П.М. Машэрава*”, “*Тры галоўныя навуковыя падзеі вясны на гістарычным факультэце*”, “*Правілы чатырох “не” на экзамене*”, “*Тры міфу “калі”, якія развенчваюць у нашым універсітэце*”, “*Тры распаўсюджаныя памылковыя думкі аб ваеннай кафедры*”, “*Пяць галоўных дасягненняў аддзела міжнародных сувязяў у гэтым навучальным годзе*”, “*Народны Літаратурны музей: тры значныя падзеі гэтай восені*”.

Да другой групы мы аднеслі загалоўкі, у якіх аўтар дзеліцца асабістым вопытам: “*Сакрэты паспяховай вучобы ад студэнта*”, “*Праверана асабіста, як эканоміць стыпендыю*”, “*Бег з нуля, або парады прасефіянала*”. Такія загалоўкі ўсталёўваюць даверлівыя адносіны паміж чытачом і аўтарам публікацыі.

Асобную групу складаюць загалоўкі-цытаты. Да іх мы аднеслі наступныя: Юрась Каласоўскі: “*Мець мару, верыць у свае сілы – і ўсё атрымаецца*”, В.В. Горнак: “*Смыслом свайго жыцця я лічу заставацца чалавекам*”, Гасці з Пскова: “*Дзякуй за магчымасць наведаць ВДУ і Віцебск*”, У.М. Генкін: “*Люблю сваю працу за тое, што адчуваю сябе на сваім месцы*”. Загалоўкі, якія ўтрымліваюць імёны супрацоўнікаў універсітэта, дапамагаюць падвоіць цікавасць чытача. Шырока распаўсюджаны ў газеце загалоўка-цытата выглядае цалкам скончаным фактычным матэрыялам.

Заклучэнне. Такім чынам, аналіз загалоўкаў газеты “Мы і час” дазваляе канстатаваць, што іх інфармацыйныя магчымасці дастаткова вялікія. Разнастайныя выразныя сродкі сінтаксісу выкарыстоўваюцца аўтарамі для стварэння арыгінальных па структуры канструкцый, якія раскрываюць асноўную думку публікацыі. Яркія, выразныя загалоўкі, у якіх прысутнічае

дынамізм і экспрэсія, заўсёды прывабліваюць увагу чытача, выклікаюць эфект узмоцненага чакання. Характэрна, што ўсе прааналізаваныя загаломкі поўнасьцю адпавядаюць тэматыцы і накіраванасці выдання “Мы і час”.

1. Вікіпедыя. Сродкі масавай інфармацыі Беларусі [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://ru.m.wikipedia.org/wiki>. – Дата доступу: 03.09.2019.
2. Мы і час / Газета ўстановы адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”. – Віцебск. – 2018. – №№1-20.

ДЫАЛЕКТЫКА РЭГІОНАЛЬНАГА І АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАГА Ў ЛІТАРАТУРЫ МІЁРШЧЫНЫ

Радзіхоўская І.Г.,

*студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Русілка В.І., канд. філал. навук, дацэнт*

Літаратура кожнай краіны пачынаецца з літаратуры яе рэгіёнаў. Пісьменнік, які піша пра сваю мясцовасць, дзе правёў значную частку ўласнага жыцця, з’яўляецца носьбітам культуры гэтага рэгіёна і нясе гэтую культуру масаваму чытачу, дзеліцца ёй з усімі. Міёршчына – радзіма таленавітых людзей, калыска натхнення і творчасці, чыя багатая гісторыя з’яўляецца каштоўным набыткам не толькі для мясцовай літаратуры, але і для літаратуры Беларусі ўвогуле.

Прасачыўшы за творчасцю сучасных пісьменнікаў Міёрскай зямлі, вызначыўшы яе асноўныя плыні, можна зрабіць выснову пра няспыннасць літаратурнага працэсу дадзенага рэгіёну, пра пераемнасць пакаленняў пісьменнікаў, плённы пошук новых тэм і вобразаў, у выніку чаго адбываецца тэматычнае папярэненне не толькі рэгіянальнай, але і агульнаацыянальнай літаратуры.

Мэта даследавання: выяўленне і дыферэнцыяцыя агульначалавечых і рэгіянальных праяў у творчасці пісьменнікаў Міёршчыны.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання ў артыкуле сталі творы сучасных пісьменнікаў Міёршчыны розных жанраў. У навуковым аналізе выкарыстаны дэскрыптыўны і аналітычны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. У літаратурнай скарбонцы сучаснасці Міёрскага края прысутнічаюць творы рознай жанравай і тэматычнай накіраванасці, на аснове якіх можна прасачыць зварот пісьменнікаў як да рэгіянальных, так і да агульначалавечых вобразаў і матываў. Увасабленне рэгіянальных рыс ў творчасці міёрскіх аўтараў прасочваецца праз выкарыстанне пэўных канцэптаў: геаграфічныя назвы, дыялектызмы, уласныя імёны жыхароў Міёршчыны. Найбольш шырока рэгіянальныя рысы выяўляюцца праз выкарыстанне геаграфічных назваў (вершы “Лявонпальская метралогія Лапацінскіх”, “Вёска Панізнікі” Сяргея Панізніка, вершы “Дорога из Миор”, “Ярмарка в Миорах” Л. Булаўскай і інш.).

Прааналізаваўшы творчасць такіх знакамітых беларускіх аўтараў – выхадцаў з Прыдзвінскага края, як Сяргей Панізнік, Франц Сіўко і Алена Масла, можна гаварыць пра маштабнасць таленту выхадцаў гэтага заходняга кутка Беларусі.

Кожны з аўтараў ужо не першы год жыве па-за межамі роднага рэгіёна і занятая ўжо зусім іншымі жыццёвымі калізіямі, аднак ў іх творчасці яскрава праступае ў розных праявах любоў да роднага куточка.

Сяргей Панізнік, Алена Масла і Франц Сіўко творцы абсалютна рознага таленту. Сяргей Сцяпанавіч – пранікнёны і чуйны лірык, Франц Іванавіч – удумлівы і глыбокі прэзаік, Алена Сцяпанавіч – спрактыкаваная і разам з тым гатовая на авантуры казачніца. Аднак пісьменнікаў яднае тое, што ў творчасці кожнага з іх выяўляюцца матывы і вобразы малой Радзімы, кожны аўтар пераасэнсоўвае ў сваёй творчасці пэўныя прапісныя ісціны, блізкія ўсім людзям, а гапоўнае тое, што кожны пісьменнік з’яўляецца патрыётам сваёй Айчыны, што і не стамляецца праяўляць гэта ў сваёй творчасці.

Сяргей Панізнік з’яўляецца не толькі праўдзівым гісторыкам у літаратуры, тэматычная рамка яго творчасці вельмі шырокая. У яго лірыцы прысутнічаюць ваенная тэма, пайзажныя замалёўкі, гістарычныя, дзіцячыя, філасофскія вершы. Ваенная лірыка ў творчасці С. Панізніка прадстаўлена не толькі ў шырокім колькасным дыяпазоне, але і ў разнастайным ідэа-